

«COLLEGI PER SI SAPARAT»

Algunes dades sobre la segregació dels Oficis tèxtils a la Part Forana

- Inca, Segle XVI -

MARGALIDA BERNAT I ROCA

*En l'aire, me'n vaig en l'aire,
en l'aire me'n vaig amor.
Més val un fill de paraire
que cent de teixidor.*

(Can. Pop.)

0. Introducció.

A partir de la segona mitat del S. XVI, es va anar produint tota una onada de segregacions dels Oficis de la Part Forana fins el moment depenents dels Col·legis de Ciutat de Mallorca (Taula 1). De fet, bona part de les viles en general presentaven una puixant producció en moltes d'activitats des dels inicis del S. XV, concretament des de 1432, moment en què es comencen a detectar algunes reivindicacions foranes per tenir col·legis propis¹; fenomen, per altra part, simultani al fet de què un cert nombre de menestrals de Ciutat es traslladassin a viure a la Part Forana², tot seguint la pauta de la ruralització general de la població en aquest segle.

Centrant-se en la manufactura tèxtil, una de les de més producció i major rendibilitat a l'època, no ha d'estranyar que localitats com Artà, Manacor, Pollença i molt probablement altres viles com la pròpia Inca, a l'entorn de 1500³, comptassin amb una producció tèxtil, sinó tan quantiosa, si molt propera a la de Ciutat de Mallorca, en el seu conjunt. Conseqüència lògica és que els menestrals forans que ho feien possible volguessin exercir la seva pròpia activitat sense cap dependència o submissió a organismes de poder sovint llunyans, moltes vegades incapaços d'entendre i resoldre els problemes locals de pur abstrèts en els més propers i que, no poques vegades, contemplaven els confreres de la Part Forana com una font d'ingressos econòmics per solucionar crisis financeres alienes, en més d'una ocasió, a les viles.

En aquest procés de segregació, pel que fa a l'àmbit de la manufactura tèxtil, Inca va esser la primera vila en iniciar-lo: a 1580 els seus paraïres ja gaudien d'Ofici separat de Ciutat.

1 José Ma. QUADRADO *Forenses y Ciudadanos*. Miquel Font, Editor/Conselleria d'Educació i Cultura - Palma de Mallorca, 1986, p. 103.

2 QUADRADO *Forenses y Ciudadanos*, pp. 105-106.

3 QUADRADO *Forenses y ciudadanos*, p. 53.

tat i a 1596 eren els teixidors de llana els qui ho havien aconseguit. Les passes que un i altre col·lectiu va haver de donar per obtenir-ho serviren de pauta a les restants viles, a l'hora d'iniciar i acompletar les seves pròpies segregacions.

No es tracta d'una actuació aïllada. Encara que en una altra manufactura, Inca va esser capdavantera en aquest procés de segregacions. A ningú pot sorprendre que el seu col·lectiu de sabaters fos dels primers menestrals de la Part Forana en gaudir d'una confrària pròpia sota l'advocació de Sant Marc, a 1458, amb unes ordinacions que si bé majoritàriament contenen aspectes religiosos també contenen algunes regles professionals que es poden veure com el germen del futur Col·legi segregat⁴.

1. Producció tèxtil de llana a la Part Forana: La polèmica dels draps crus.

Per emmarcar adequadament el fenomen de les segregacions del S. XVI, cal tenir presents una sèrie d'elements anteriors. Els primers indicis d'efervescència tot cercant separar-se i que es donaren en el sí del S. XV sorgiren en un context de manca de matèries primeres. Una era la llana i servia, per una part, de pretext per practicar el frau i reclamar el proteccionisme⁵; una demanda que, fins a cert punt, tenia un cert fonament. Al llarg del S. XV, en diverses vegades es donà manca de llana i era deguda a fets com la intervenció i especulació de mercaders locals i estrangers que, no contents amb agabellar la llana de l'illa, també ho feien amb la provinient d'Aragó, Catalunya i València⁶; o la crisi de mercat que suposà la «Guerra de Llevant»⁷ que afectà a tota Europa, malbaratant no sols el mercat de llana, sinó també el de draps. Altres matèries primeres eren certs productes tintoris, la manca dels quals proporcionà una víctima expiatòria escaient com va esser el Col·legi de Tintorers que, al marge dels seus errors, tengué altres dificultats⁸, i tot junt acabà per enfonsar-lo⁹.

Una i altre cosa s'insereixen en el marc de les maniobres del Col·legi de Paraires per imposar el seu monopoli sobre la totalitat del procés manufacturer dels draps de llana. Per aquest comportament, tenien al seu favor dues bases. Una era la seva posició privilegiada dins dels processos de producció que els permetia controlar els dos extrems de la manufactura: la matè-

4 Bartolomé QUETGLAS *Los Gremios de Mallorca*. Imprenta Mn. Alcover - Palma de Mallorca, 1939, p. 247. Aquest capítol es poden veure a: Antoni PONS *Ordinacions gremials i altres capítols a Mallorca (Segles XIV i XV)*. Estampa de'n Guasp - Ciutat de Mallorca, 1930, pp. 183-185. Per a l'evolució posterior d'aquest col·lectiu, es pot consultar:

A.R.M. - Còdex 98.

A.R.M. - Dip. 1.519 (Any 1568).

A.R.M. - Dip. 1.520 (Anys 1610-1847).

A.R.M. - Dip. 1.522 (Anys 1508-1850).

5 Miquel J. DEYÀ BAUZÀ "La comercialización de la lana en la mallorca del Siglo XV: entre el proteccionismo y el fraude" in *Actes de les IX Jornades d'Estudis Històrics Locals: La manufactura urbana i els menestrals (SS. XIII - XVI)*. Institut d'Estudis Balearics, 1990, pp. 71-82.

6 A.R.M. - AA. 537, 23 - ff. 1-1v.

7 A.R.M. - AA. 537,15 - ff., 1-3v.

A.R.M. - A. i G. - Gremis - Caixa 1 - Lligall 22 - f. 5v.

A.R.M. - A.G.C. 10 - ff. 133-135.

Tot aquest conjunt de referències fan al·lusió a les convulsions que suposà l'arribada de l'imperi Otomà fins el pas de Constantinoble a la seva esfera de poder i anys més immediats.

8 Margalida BERNAT i ROCA "De la companyia al monopoli. El cas dels tints (Segle XVI)". *Afers*, 18: 1994, pp. 443-460, especialment pp. 444-446.

9 Margalida BERNAT i ROCA *Els "III mesters de la llana": Paraires, Teixidors de Llana i Tintorers a Ciutat de Mallorca*. Institut d'Estudis Balearics - Palma de Mallorca, 1995, pp. 101-109.

ria primera i els acabats¹⁰ i això era encara més evident en la producció rural que en la urbana¹¹. D'altra part, es té que pogueren aprofitar que, al llarg de tot el S. XV varen esser l'ofici que més jurats menestrals aportà al govern de la Ciutat i Regne: 30. Aquesta preponderància no va esser un fet puntual. Del total de jurats menestrals que hi va haver entre 1247 i 1715, 90 varen esser paraires¹² i es pot sospitar que també ho eren altres dels que no s'especificà la seva dedicació. Els teixidors, tot i sumar els de llana i els de lli, sols arribaren a 7; tintorers només n'hi hagué 3¹³. Tot i tenint en compte que cada vila tenia els seus propis jurats, no es pot oblidar en cap moment que eren els de Ciutat els que marcaven el compàs i això es feia tant més notori en el cas de les ordinacions i capítols dels Oficis donada la subordinació de la majoria dels de la Part Forana als Col·legis de Ciutat fins pràcticament el S. XVIII.

A més de tot això, la manufactura tèxtil de la segona mitat del S. XV, pel que fa als draps de llana es trobà marcada pel que es podria anomenar la «*polèmica dels draps crus*»¹⁴. La majoria d'aquests draps sortien dels obradors de Ciutat de Mallorca, però n'existia un contingent prou apreciable resultat de la manufactura de la Part Forana¹⁵. Cap a finals del S. XV es donaren alguns intents de frenar aquesta influència de draps crus forans i aturar la seva comercialització dins i fora de l'illa. Així es té que, a 1473, es va dictar una orde prohibint que qualsevol persona, tant si era un mercader, un menestral o un particular, pogués comprar, vendre o permutar en benefici propi o d'altri cap tipus de drap cru, perseguint-se tant si es feia públicament com d'amagat¹⁶. Ara bé, malgrat el to taxatiu d'aquesta orde, no degué gaudir de gaire èxit, tota vegada que set anys més tard es va veure substancialment suavitzada. A 1480 es passà de la total prohibició a l'autorització de la venda restringida de draps crus, que es podia fer en un sol punt de Ciutat, que era la Plaça de Sant Nicolau, i només en dies de mercat, que eren els dimecres i els dissabtes. Aquesta relativa tolerància va tenir una vigència limitada. A 1482 es va veure revocada i es restaurà la prohibició total de 1473, argumentant-se que es cometien gran abusos i frauds¹⁷. A 1505, en un intent de tancar el tema, es decretaren uns capítols sobre la inspecció i venda de draps crus en els que es tornava a recollir i afirmar el dret de qualsevol persona a vendre'ls en el mercat¹⁸. D'aquest capítols se'n donà orde que fossin cridats i publicats no sols a Ciutat de Mallorca, sinó a tota la Part Forana, en un intent de què ningú en pogués al·legar ignorància¹⁹. Ara bé, amb tot, la intenció, que restà en intent, de tancar els circuits comercials a aquesta producció forana resta ben palesa.

10 BERNAT i ROCA *Els "Ill mesters ..."*, pp. 190-196. especialment l'esquema de la p. 191.

11 A.R.M. - AA. 543, 1.

12 BERNAT i ROCA *Els "Ill mesters ..."*, p. 144, Quadre V.

13 Aquest recompte s'ha fet a partir de les relacions de jurats publicades a: Álvaro CAMPANER y FUERTES *Cronicon Mayoricense* Luis Ripoll, Editor/Ajuntament de Palma - Palma de Mallorca, 1984..

14 S'aplicava aquest denominació a aquells draps de llana, sovint sense tenyir i d'una certa qualitat, que per confirmar-la tenien necessitat d'esser amolintas.

15 A.R.M. - A.G.C. 11 - f. 85.

16 A.R.M. - Sup. 39 - ff. 45-47: Cap. 1.

17 A.R.M. - Sup. 38 - ff. 153-154v: Cap. VIII.

18 Antoni PONS "Parayres" in *B.S.A.L.* Tom XXI, 1927, pp. 327-328.

19 PONS "Parayres", p. 327.

Pel moment, manquen dades per sebre quin va esser el discurs d'aquesta polèmica en els anys finals del S. XVI. Ara bé, la ja referida onada de segregacions dels oficis tèxtils fa sospitar que era ben present i cal preguntar-se si amb el pas dels anys no s'havia convertit en una disputa encara més aspre.

2. Les tensions entre els confreres de la Part Forana i els de Ciutat de Mallorca.

Lògicament, tot aquest panorama no feia sinó acumular tensions que, en un o altre moment esclataven per causes no sempre fàcils de definir. Una d'aquestes causes solia esser l'econòmica. Periòdicament, els confreres, tant paraires com teixidors de la Part Forana, utilitzaven com a vehicle per expressar la seva incomoditat, i conseqüents protestes, la negativa a contribuir a determinades despeses com certs plets generalment iniciats a Ciutat o al pagament de les «almoines» o «caritats», que era el nom que rebien les quotes a abonar per pertànyer al Col·legi i Confraria.

Es correspon al primer dels casos l'enfrontament que hi hagué entre els teixidors de llana de Ciutat i els de la Part Forana a 1581. En ell hi prengueren part confreres de les viles de Lluçmajor, Algaida, Montuïri, Esporles, Felanitx, Porreres, Petra, Manacor, Artà, Sineu, Santa Margalida, Muro, Pollença, Inca, Alaró i la ciutat d'Alcúdia²⁰. Cal suposar que el nombre d'implicats seria molt proper al que recullen les Taules 2, 4 i 5, on hi consten les úniques dades numèriques en dates properes al fet²¹.

L'origen de les dificultats radicava en què els teixidors de llana de la Part Forana havien tengut un plet contra els paraires per l'obratge de la llana per espai de 25 anys i, malgrat haver obtingut sentències favorables, les despeses generades totalitzaven la quantitat de 1.000 L.²². Lògicament, el fiador de tal suma havia estat el Col·legi i aquest volia rescalabar-se dels doblers gastats fent contribuir als confreres forans. Aquest no es mostraren disposats a satisfer les quantitats que els corresponien. El Col·legi els va haver de recordar que els teixidors de la Part Forana s'examinaven a Ciutat i que per això havien de contribuir a les despeses generals de l'Ofici, tant i més en aquest cas que s'havien efectuat per mor d'ells²³. Òbviament i davant la reiterada negativa, va esclatar el plet entre els teixidors de Ciutat i els de la Part Forana. A les 1.000 L. originals es sumaren 974 L. 5 s. i 2 d. del nou plet. D'aquesta manera, cada un dels confreres va veure incrementada el seu deute original i havia d'abonar a la caixa de l'Ofici 8 L. 2 s. 10 d.²⁴. El debat sobre aquest afer, a 1586, encara no s'havia acabat. En aquest any, els teixidors de la Part Forana llançaren una sèrie de recriminacions al Col·legi, acusant-lo de què els hi aplicaven un tracte discriminatori en qüestions econòmiques. El retret es fonamentava en la substancial diferència en relació al que s'havia de pagar pels drets d'examen, segons que l'aspirant a mestre fos de Ciutat o de la Part Forana. En el primer cas, s'abonaven 3 L. si era fill de mestre i 5 L. en cas de no ser-ho. Els

20 A.R.M. - AA. 541, 4 - f. 1-9v.

21 La disfunció entre la xifra de paraires recollida a les Taules 3 i 5 i la que figura a la Taula 5 troba la seva explicació tant en la diferència de fonts de procedència, com en què part de les dades que figuren en aquesta darrera provenen d'una font parcial com es un Estim, amb tota la relativitat que això comporta. Ja es sabut que en les fonts de caire fiscal sols hi figuren els individus objecte d'atenció de la fiscalitat i mai aquells econòmicament més febles. Aquest factor és el que pot decantar la balança de la fiabilitat cap a la Taula 5 pel fet de procedir de dades dels propis Col·legis. Sobre aquest aspecte aplicat a altres oficis, veure: Margalida BERNAT i ROCA "L'Ofici de Ferrers. Algunes referències històriques (S. XIII-XVIII)" B.S.A.L. 49 (1993), 169-216, especialment 176-181.

22 A.R.M. - AA. 541,4 - f. 9v-10.

23 A.R.M. - AA. 541,4 - f. 16v-17.

24 A.R.M. - AA. 541,4 - f. 60.

forans havien de pagar 4 L. i 8 L. respectivament. Argumentaven, a més a més, que la caixa de Ciutat recaptava un terç dels bans que s'imposaven a la Part Forana, així com el muntant de les almoines de la confraria, considerant que amb aquest ingressos ja contribuïen suficientment a les despeses de l'Ofici²⁵. Malgrat la negativa dels teixidors de la Part Forana i donat que el plet amb els paraires encara restava obert, s'arbitraren mesures extraordinàries per recaptar fons. Les solucions consistiren en repartir un tall intern d'un sou per teler a pagar cada mes, imposar un dret de «*tant per peça*» obrada segons la seva qualitat i, per tal d'acallar les veus foranes, en augmentar les almoines de Ciutat a 17 s. 4 d., tot mantenint els 8 s. 8 d. a les viles i ciutat d'Alcúdia²⁶. A 1598, no es sap si encara com a rêmora d'aquest deute o conseqüència d'haver-ne contret un altre, hi havia pendent un pagament de 60 L. Es proposà satisfer-lo mantenint el dret per peça o teler, però finalment es va resoldre «*que se encarregas dit Offici per ara 200 L. lisament y si no es trobe per emprestech, se prenguen de.les mil liures, 200 L. fins Pascua proxime venidora*»²⁷.

Al segons cas es corresponen els fets de 1584, protagonitzats pels paraires. En aquesta data, ja feia temps que els confreres de diferents viles es negaven a seguir contribuint amb l'almoïna a la caixa de la Confraria de Sant Bartomeu²⁸. El deute acumulat arribà a sumar la quantitat de 938 L. Òbviament, el Col·legi de Paraires arribà a un moment en què va decidir fer efectiu aquest deute i des de Ciutat es va executar un segrest general de penyores entre tots els confreres forans que resultaven deutors²⁹. Si es té en compte el nombre d'aquests, 92 paraires d'un nombre aproximat al que indiquen les Taules 3, 4 i 5³⁰, i que la quota de la confraria era de 8 s. 8 d. anuals, a raó de 2 d. cada dissabte, resulta que cada confrere devia 10 L. 19 s. equivalents a un temps de deute acumulat de 23 anys (!). Cal tenir present que si bé una almoïna de 2 d. no era una sagnia setmanal excessiva, la seva acumulació sí que esdevenia en una forta càrrega³¹.

3. El procés de segregació: La vila d'Inca, capdavantera.

Dissortadament, i amb la documentació que s'ha tengut a l'abast, no és possible referir passa a passa el procés de segregació. Com a contrapartida, sí que es tenen prou dades (Taula 1) com per comprovar que Inca és la que marcà la pauta amb la que es regiren la pràctica totalitat de les viles de la Part Forana per dur endavant els seus propis processos de separació.

25 A.R.M. - AA. 541,4 - ff. 76-77.

26 A.R.M. - AA. 541, 4 - ff. 80-80v.

27 A.R.M. - AA. 542, 4.

28 QUETGLAS *Los Gremios de Mallorca*, p. 177. El Col·legi de Paraires, encara que tenia una sola confraria, els patrons eren dos. Originalment, la titularitat havia estat de Sant Bartomeu. Emperò, arrel de què a 1342 es dugueren a Mallorca les relíquies de Santa Pràxedes, l'adoptaren com a segona patrona.

29 A.R.M. - AA. 541, 6 (2) - f. 1-12.

30 Veure n. 20.

31 Onofre VAQUER BENNASSAR *Una sociedad del antiguo Régimen: Felanitx y Mallorca en el S. XVII* - Mallorca, 1987, pp. 477-488, Apèndice 37: Precios y Salarios. Fent un mostreig de les dades recollides per l'autor, es tenen els següents indicadors: a 1581, el jornal d'un mestre picapedrer era de 6 s. 6 d. mentre que el d'un manobre era de 4 s. A 1583, el jornal d'un mestre fuster era de 6 s. Teixir una cana de cordellat, el mateix any, suposava 2 s. Entre 1580 i 1585, el preu d'un quartà d'oli era de 9 s. i el d'un quarter de vi, 2 s. 6 d.; una gallina costava 5 s. A 1582, una somera valia 5 L. 10 s. mentre que el preu d'un mul era de 25 L. A 1586, per 3 L. es tenia un porc.

Es sap que a 1580, l'Ofici de Paraires d'Inca ja actuava separatament del de Ciutat i que el 31 de juliol de 1590 ja comptava amb capítols amb els que administrar-se plenament per si mateix³². No va esser fins 1592 que una altra vila, Pollença, es decidí a fer el mateix, rebent ràpidament el recolzament de Manacor, Artà i Sineu. La reacció del Col·legi de Ciutat tot oposant-se, va esser tant més forta per quant en aquest any els paraires d'Inca rebren la definitiva aprovació del seus capítols per decret³³. Aquest fet determinà que el Col·legi de Ciutat, després de varis plets perduts a la Real Audiència, apel·làs al "Supremo Consejo de Aragón", tot cercant una doble finalitat: anul·lar els capítols d'Inca i, a partir d'això, frenar la segregació de les altres viles. Emperò, la maniobra li va sortir malament, tota vegada que el "Supremo Consejo de Aragón" va fallar a favor d'Inca: 7 de maig del mateix 1596, amb confirmació del 25 d'abril, es sentencià que «els dits parayres de la villa de Incha poden fer nou col·legi en dita villa mitjançant decret»³⁴, restant així obert el camí pels paraires i teixidors de les altres viles.

El coneixement que es té de l'evolució del procés dels paraires de Manacor facilita, mitjançant dades indirectes, algunes notícies de com havia estat el d'Inca. Va esser en un consell de 25 de juny de 1596, celebrat a l'església dels Dolors, els paraires de Manacor es sumaren a les demandes de segregació. Val a dir que en el seu cas, en realitat el que pretenien era una desvinculació completa, tota vegada que, aleshores, ja comptaven amb confraria pròpia (amb l'advocació de Sant Bartomeu). El que volien era deixar de pagar la caritat a la confraria de Ciutat i «no haver de anar en dita ciutat per bollar qualsevol drap lo que es en gran dany e periuci tenint nosaltres en la present Isglesia capella dedicate en honre y honor del gloriós Sant Bartomeu». L'argument fonamental que adduïen els paraires de Manacor era el de què a Inca «no paguen ni tenen res que pertir ab los sobreposats de Ciutat [...] y poden bollar draps», a el que afegien el poder «fer sobreposats cade any de la manera que.s fa en Ciutat», tot aspirant a aconseguir el mateix³⁵. Per si fos poc, es considerava legítim assolir aquestes metes tant i més quan una nova sentència de 7 de maig de 1596 ho havia tornat reconèixer als paraires d'Inca³⁶.

El 20 de juliol de 1596 s'incorporaren a les demandes els teixidors de Pollença³⁷ i el 16 d'agost del mateix any, els paraires de Pollença donaren una passa endavant en el seu procés presentant al Regent de la Reial Audiència unes «Ordinacions» que havien fetes per a què les aprovàs. El cas és que, abans d'aquest tràmit, ja les havien publicades a la vila, amb la conseqüent protesta de Ciutat, que aprofità el fet per demanar la seva derogació, emprant com a principal raó de força que, en cas d'aprovar-se, el Col·legi es veuria sèriament perjudicat al perdre els ingressos per dret d'examen³⁸.

La postura dels confreres de Ciutat, amb plet obert contra totes les viles esmentades,

32 A.R.M. - AA. 541, 41bis. Com bé ho indica l'expressió "bis", es tracta d'un expedient recentment classificat.

33 A.R.M. - AA. 542, 8 - f. 20.

34 A.R.M. - AA. 541, 31.

35 A.R.M. - AA. 541, 34.2 - f. 1-1v.

36 A.R.M. - AA. 541, 3 - f. 34.

37 A.R.M. - AA. 541, 35.

38 A.R.M. - AA. 541, 34 - f. 1-2.

no va fer sinó endurir-se quan, el 13 d'agost de 1598 varen esser Felanitx i Llucmajor les que també demanaren segregarse³⁹. En aquest any, el panorama de la Part Forana era el d'un clam per a la segregació, bé fos perquè es demanava que es respetàs la ja obtesa, bé perquè s'estava tramitant, bé perquè una nova vila s'incorporava a les demandes.

D'aquesta manera és té que, a causa d'un plet teòricament obert entre els teixidors de llana de la Part Forana contra els de Ciutat, es va convocar un consell al que assistiren els següents representants: Jaume Puig, com a notari i escrivà dels forans; Pere Rodríguez, paraire, i Martí Gil, teixidor, per Manacor; Miquel Alomar, paraire, per Sineu; Miquel Gili, paraire, per Artà; Antoni Fe i Antoni Benejam, teixidors, per Alcúdia; Antoni Bertran, teixidor, per Inca; i Antoni Comelles, teixidor, i Jaume Gelebert, paraire, per Pollença⁴⁰. La resolució que es va adoptar va esser la de cursar una petició conjunta de segregació i capítols que es va presentar al lloctinent Fernando Çanoguera⁴¹. Com a resultat de tal petició, Inca va esser la vila més beneficiada, ja que en concret es sap que els «*paratores villa Incha media regia sententia obtinerunt potestatem habendi confratriam per se separatam a confratria paratorum Maioricarum*»⁴², tot reforçant declaracions anteriors⁴³. Això va permetre que tot el conjunt de viles insistís i que es refermàs la determinació de «*separar.se y segregarse [...] de la Ciutat y abstenir.se de aqui al davant de pagar y contribuir en dita confraria de la ciutat y axi poder encantar y fer examen, y bollar y fer tot lo que acostumen fer los sobreposats de dits Officis*»⁴⁴. A més a més, i també com a aportació dels teixidors d'Inca si ha d'afegir que igualment es demanava la supressió de la «*cerca*» o visita periòdica que havien de realitzar els sobreposats de Ciutat per inspeccionar obradors, telers i draps⁴⁵, tot dient que havia de fer-se «*per exempte y libera volensa com la dita villa de Incha y les botigues y mestres de ella conforme cert privilegi*»⁴⁶. Sembla que, lentament, tot es va poder resoldre i s'anaren concedint paulatinament les tan demandades segregacions, però no sense que Ciutat imposés tot tipus d'entrebancs, com la restricció de què a la Part Forana només es teixissin estamenyes i escots, segons disposició de 19 de setembre de 1598⁴⁷.

Altra dada prou interessant és que, sumats al teixidors de llana que duïen endavant la seva segregació, es troba a partir d'aquest moment els teixidors de lli o, almanco, en el cas de Pollença⁴⁸ i Manacor. No es té, pel moment, cap referència concreta per Inca i ni de la majoria de les altres viles, però es ben factible que també actuassin conjuntament teixidors de llana i lli, ja que sembla que la diferenciació taxativa que es feia a Ciutat, no era tan clara a la Part Forana. A tall d'exemple, i per manca de localització de les Ordinacions que es degueren redactar per Inca, es pot veure aquesta absència de diferenciació en els «*Capi-*

39 A.R.M. - AA. 542, 9 - f. 59.

40 A.R.M. - AA. 542, 8 - ff. 1-1v.

41 A.R.M. - AA. 542, 8 - f. 5.

42 A.R.M. - AA. 542, 8 - f. 22v.

43 A.R.M. - AA. 542, 8 - f. 9v.

44 A.R.M. - AA. 542, 8 - f. 27.

45 BERNAT i ROCA *Els "Ill mesters ..."*, pp. 38 i 137-141

46 A.R.M. - AA. 542, 8 - ff. 71-71v.

47 A.R.M. - AA. 542, 8 - f. 15v.

48 A.R.M. - AA. 541, 34.

tols dels teixidors de Manacor», decretats el 10 de març de 1597 i que s'inicien amb una declaració tan explícita com «*Per quant los teixidors de llana y de lli de la villa de Manacor tenen col·legi per si separat i distint dels col·legis de teixidors de llana y de lli de la present Ciutat de Mallorcares [...]»*⁴⁹. La suposició del paper desenvolupat pels teixidors de lli d'Inca és tant més verosímil quan es té en compte que es tracta d'un col·lectiu de menestrals prou important, que des de 1333 tenien al seu càrrec el manteniment d'una làmpara «*que acostumen tenir encesa davant l'altar de la capella de Sant Joan*», a la parròquia vella⁵⁰ i que solien assistir als consells que els teixidors de lli, i menestrals en general, de la Part Forana realitzaven de tant en tant a l'església de Sineu, com és el cas de la ben coneguda reunió de 1581⁵¹.

4. Les repercussions.

A partir de què el seguici de segregacions s'anava fent més gran i que aquestes s'anaven consolidant, els Col·legis amb seu a Ciutat intentaven mantenir la seva hegemonia per diverses vies. El seu interès en conservar-la no naixia del fet de la pèrdua de confreres en sí mateix, sinó en el de la d'ingressos per conceptes tan diversos com confraria, cartes d'afermament, exàmens i bans, a més també deixar de tenir un cert control de part de la producció.

Tota vegada que les apel·lacions cercant la derogació dels Capítols i Ordinacions de les viles que ja comptaven amb ells eren inviabilitats, ja que la sentència era de caràcter inapel·lable, es cercaren altres alternatives per frenar el procés, com, per exemple, relançar velles disputes. Una d'elles va ésser revifar una antiga polèmica entorn de l'anomenat «*dret del llanero*», que consistia en què tota persona que treballàs o obràs llana, especialment si eren teixidors, havia d'efectuar un pagament de 2 d. cada dissabte al Col·legi de Paraires, independentment de què formàs o no part de la confraria. Ja a 1478 hi havia hagut un cert rebombori sobre si els teixidors havien o no havien d'abonar aquest dret. En aquella ocasió, s'acudí a l'àrbitre de Ferran "El Catòlic" que fallà a favor dels paraires, tot confirmant un privilegi atorgat pel seu pare, Joan II⁵². Amb la segregació, el novell Col·legi de Paraires d'Inca es considerà autoritzat a percebre aquest dret a la vila, cosa que va ésser impugnada pel Col·legi de Ciutat, que sostenia que era ell i sols ell qui el podia recaptar. Hi hagué plet i la sentència donà la raó als paraires de Ciutat⁵³. Ara bé, la cosa no acabà aquí i encara a 1612 hi havia tensions entorn a la «*dret del llanero*», en contra del qual es dirigiren diverses protestes i reclamacions al rei Felip III, fent que aquest recabàs informació sobre el tal dret, tota vegada que reconeixia que, a partir de les notícies que en tenia n'estava considerant la supressió perquè «*[a] demas de encarecerse los paños con esta ocasión y redundar en daño de los pobres que padecen la carestia, ay entre los dichos continuamente pleytos y diferencias en que se gastan execivas cantidades*»⁵⁴.

49 A.R.M. - Presidals Decrets 1597-1599, ff. 51-59. Publicats a: Ramon ROSSELLÓ VAQUER/Onofre VAQUER BENNÀSSAR *Història de Manacor. Segle XVI*. Mallorca, 1991, pp. 169-175: Doc. I.

50 Gabriel PIERAS SALOM *Breu Història d'Inca* - Inca, 1986, p. 42.

51 PIERAS *Breu Història d'Inca*, p. 50.

52 A.R.M. - AA. 545, 8 - f. 8 i 27.

53 A.R.M. - AA. 542, 5.

54 Enrique FAJARNES "Curiosidades históricas" in *B.S.A.L.*, Tom VIII, 1899, pp. 64-68: Doc. XLXXI.

Una altra arma contra els Col·legis separats va esser «la bolla del redreç», element de control derivat de la «Bolla» o «Sagell» creat a 1376 per orde de Pere IV i que amb el «Redreç de la Draperia» duit a terme a 1456⁵⁵ passà a ser coneguda amb aquest nom. Consistia en un segell, al principi de cera i posteriorment de plom, que havia de figurar a la capsonada de les peces de drap, juntament amb els senyals dels mestres paraires, teixidors i tintorers que haguessin pres part en la seva confecció i es suposava que eren la garantia de la qualitat del drap. En el moment en que les diferents viles anaren assolint les seves respectives segregacions, a la capsonada de les peces començà a figurar-hi un nou segell: el del novell Col·legi juntament amb l'escut de la vila corresponent, com era el cas dels paraires d'Inca⁵⁶. En un principi, el Col·legi de Ciutat no es va immiscuir en l'ús d'aquesta nova marca, però, amb el temps, li serví d'excusa per actuar de bell nou contra els col·legis forans. Recordi's que una de les limitacions imposades a les viles era la de restringir la seva manufactura a escots i estamenyes: dos tipus de drap que, un cop teixits, no necessitaven altre acabat més que rentar-los, a diferència d'altres estofes que necessitaven amolinar, cardar i estirar⁵⁷. El 24 de setembre de 1587 ja s'havia donat un primer pas per a una revitalització dels «Capítols del Redreç» tot ampliant-los i ordenant que «tots los draps burells y stamenyes y scots y totes altra sort de roba que abans no es bollava de redres se fes bollar conforme esta disposats per los capitols de dita bolla», afegint que se'n fes crida i que, a més a més «haguen de entrar a obrador a.hon los haguen de donar los milloraments necessaris»⁵⁸. Com aquest aparellat comunament no es feia per manca d'infraestructures suficients a la Part Forana, serví per donar peu als paraires de Ciutat, que si disposaven d'elles, a negar-se a bollar els tals draps abans de sortir a mercat. Els paraires forans, encapçalats pels d'Inca, Pollença i Manacor demanaren el cessament d'aquesta discriminació. La resposta del col·legi ciutadà va esser la de què els escots i estamenyes de la Part Forana eren de «mala maestransa» i que admitir-los a bollar «redundaria en perjudici de los habitants del Regne». El conflicte es va resoldre amb uns capítols de concòrdia, segons els quals els adobs necessaris per al bon acabat dels draps en disputa es farien a Ciutat⁵⁹. Amb tot, aquest tipus d'enfrontament venia ja d'enrera. Per exemple, a 1577, el teixidor Guillem Comelles d'Alcúdia va esser multat pels paraires de Ciutat per haver-li trobat un cordellat sense canar ni bollar. Arrel d'això, va sortir a la llum que tots els draps que no havien de comparèixer a Ciutat no eren sotmesos a cap de les dues operacions, quant i més la de l'adobat. Els teixidors d'Alcúdia recabaren testimonis sobre l'afer i Michel Capdebou, teixidor de Pollença, va corroborar les declaracions dels d'Alcúdia, manifestant que si a les viles no s'adobaven els draps era per falta, entre altres coses, d'aigua i, a més a més, afegint-hi amb un cert to de desafiament que «si los sobreposats de la present Ciutat volen que bollen a de fora tenguin hy un llochtinent qui boll alla y pos una bolla de cera y conexer fa la roba de la Part Forana [...] axi com es fa en totes les parts de Spanya, com el testimoni diu haver vist y lo Offici tindria

55 Miquel José DEYÁ BAUZÁ "La implantación de la 'Bolla del Redreç': un aspecto del enfrentamiento entre mercaderes y artesanos en la Mallorca del siglo XV" in *Homenatge a Antoni Mut Calafell, arxiver*. Conselleria de Cultura, Educació i Esports - Palma de Mallorca, 1983, pp. 63-78.

Sobre el que va esser el «Redreç de la Draperia», veure: BERNAT i ROCA *Els "Ill mesters ..."*, pp. 50-52; 108-110 i 183-184.

56 A.R.M. - AA. 541, 41bis - f. 23.

57 BERNAT i ROCA *Els "Ill mesters ..."*, pp. 197-189.

58 A.R.M. - E.U. 1585-1587 - f. 501v.

59 A.R.M. - AA. 541, 41bis - ff. 20v-46.

mes guany que no te», paraules que varen esser corroborades per mossèn Pere Capdebou, també d'Alcúdia, que ho acompletà dient que amb més de 60 anys no havia vist altra cosa que la que es venia fent⁶⁰.

Ara bé, la solució de la concòrdia va esser més fictícia que no real, ja que restava pendent el tema del manca d'infraestructures, que suposaven encara una certa dependència envers Ciutat. Així, a 1628, l'Ofici de Paraires de Ciutat especificava que els paraires de la Part Forana encara duïen els seus draps a Ciutat per «*poder acabar de perfeccionar aquelles*»⁶¹. És a dir, que els paraires i teixidors de la Part Forana depenien de la bona o mala voluntat dels de Ciutat per a l'adobat dels seus draps, que, lògicament, sempre es veien posposats enfront dels de producció ciutadana.

Cal tenir present que l'aparellat dels draps exigia almenys dos tipus d'instal·lacions bàsiques: molins drapers i tirador, al marge de la necessitat d'aigua. Això no vol significar una total inexistència de molins dra-pers a la Part Forana, sinó que aquests es donaven de forma aïllada, molt probablement insuficient i que es trigaren uns quants anys en disposar amb certa abundància d'ells. Artà, amb Ofici de Paraires segregat des de 1589⁶² comptava amb alguns d'aquest molins des de l'Edat Mitja o, almenys, en funcionava un a 1403⁶³ i es multiplicaren al llarg del S. XVI⁶⁴. Però per una vila rica en llanes com Felanitx, de la que es coneix l'evolució del nombre de paraires entre el S. XV i el S. XVII⁶⁵, no es té cap notícia de molí draper, si bé no va obtenir la segregació fins 1684⁶⁶. En el cas concret d'Inca, malgrat haver encapçalat el procés, no és fins el Cadastre de 1693 que es tenen les primeres notícies de l'existència d'un tirador⁶⁷ i d'un molí draper⁶⁸ en mans de l'Ofici de Paraires d'aquesta vila, escindit del de Ciutat des de 1592. O sigui, que es va haver de menester pràcticament un segle per aconseguir l'equipament necessari per una producció realment independent.

Un darrer front d'atac va esser el tema del dret d'examinar de mestre per part dels col·legis forans. Aquesta era una prerrogativa a la que els col·legis de Ciutat no volien renunciar de cap manera. D'una part, perquè suposava una manera de controlar el nombre de competidors, mitjançant l'exercici de vet a la creació de nous mestres; d'altra, perquè el fet d'examinar-se en el col·legi de Ciutat implicava haver de cotitzar a la seva confraria. D'aquí que, a 1584, un dels retrets que va fer el Col·legi de Teixidors de Llana de Ciutat als teixidors d'Alcúdia a l'iniciar el seu procés de segregació, va esser el de recordar-los que eren

60 A.R.M. - AA. 540, 29- ff. 1-4v.

61 A.R.M. - AA. 545, 4 - f. 13v.

62 Antoni GILI *Artà en el Segle XVI* - Mallorca, 1993, p. 226.

63 Antoni GILI FERRER *Artà en el S. XV*. Palma de Mallorca, 1983, p. 197.

64 GILI *Artà en el segle XV*, pp. 169-177. Es té notícia dels següents molins drapers, per ordre cronològic: a 1492, un molí de Danuel Pelegrí; a 1507, un de Gabriel Carrió; 1 1520, un d'Antoni Darneto; a 1528, un de Pau Blanquer; a 1555, un d'un altre Pau Blanquer, net de l'anterior; i a 1577, dos molins drapers de Jaume Pasqual.

65 Onofre VAQUER BENASSAR *Una sociedad del antiguo Régimen. Felanitx y Mallorca en el siglo XVII/1* - Mallorca, 1987, p. 345. Al S. XV hi havia 4 paraires, que a la primera mitat del S. XVI ja eren 6 i augmentaren fins 19 a la segona mitat. Al S. XVII, sumaven 28.

66 VAQUER *Una sociedad .../1*, p. 395, n. 242.

67 A.R.M. - Diputació 1.255 - f. 1.695. Aquest tirador es va valorar en 150 L.

68 A.R.M. - Diputació 1.255 - f. 1.679. Dit molí draper va esser taxat en 90 L.

examinats a Ciutat i que depenien dels sobreposats d'aquesta⁶⁹. Possiblement en el mateix sentit és com s'hauria d'interpretar la manifestació dels ferrers de Sineu, quan a 1588 i en mig del seu propi procés de separació, exclamaven que eren «*confreres forsats*» de Ciutat⁷⁰. Aquest afany de control de Ciutat encara bategava a 1602, any en el que els paraires de Manacor varen esser requerits a presentar a la Reial Audiència el seu Llibre d'Exàmens perquè, segons el Col·legi de Paraires de Ciutat, aquests eren il·legals, malgrat que en el decret de separació del col·legi manacorí, obtés el 5 d'octubre de 1596, es reconeixia aquest dret en les mateixes condicions que el tenia Inca⁷¹.

5. Dos exemples d'Ordinacions: Els Capítols dels Paraires d'Inca i els Capítols dels Teixidors de Manacor.

Una de les funcions de les Ordinacions era la de dotar als corresponents Oficis i Col·legis d'una organització, una estructura jerarquitzada i una normativa que regulàs determinats aspectes tècnics, al marge de què pogués contenir o no alguns articles relacionats amb la solidaritat dels seus membres entre sí, així com la fixació dels seus actes de pietat i devoció religiosa o, fins i tot, festius⁷².

És per això que, bé en el mateix any d'obtenció del decret de segregació o bé a l'immediat, es procedia a la redacció d'uns capítols que, en aquest cas concret, a més d'aportar tot el que ja s'ha enunciat també venien a conferir una entitat jurídica a la novella institució. Des d'anys enrera es coneixen els textos d'algunes d'aquestes Ordinacions, però no ha estat fins el present que s'ha començat a fer-ne un buidat sistemàtic que fes accessible la informació en elles continguda. Aquesta afirmació és vàlida pel període en què els Col·legis es centralitzaven a Ciutat i és encara més vàlida a partir de les segregacions, ja que no ha estat fins fa relativament poc que s'ha començat a posar esment en aquest aspecte tan fonamental de la organització del treball.

Pel cas concret de l'activitat tèxtil es compte amb dos bons exemples de com els col·lectius de la Part Forana donaren compliment a la redacció d'Ordinacions: es tracta dels *Capítols dels Paraires d'Inca*, decretats el 31 de juliol de 1590⁷³ i dels *Capítols dels Teixidors de Manacor*, decretat el 10 de març de 1597⁷⁴. Uns i altres, analitzats conjuntament, permeten conèixer bastants dels temes que preocuparen als menestrals per a qui varen esser redactats.

Els «*Capítols dels Paraires d'Inca*» presenten una voluntat d'estructuració d'un Col·legi el més complet possible, així com a una jerarquització bastant estricta que condueix a una forta definició de la cúpula dirigent. D'aquí que es comenci a parlar d'ells tot partint del «*regiment*». Aquest havia de constar de dos sobreposats, vuit consellers o prohoms i un «*sorgidor*» o sortidor de la llana. Ni clavari ni oïdors de comptes, ja que aquest càrrecs eren assu-

69 A.R.M. - AA. 541, 13 - ff. 1-3.

70 A.R.M. - AA. 541, 22 - f. 4v.

71 A.R.M. - AA. 542, 11 - ff. 1-6.

72 Sobre aquest darrers aspectes, veure: Margalida BERNAT i ROCA/Jaume SERRA i BARCELÓ "Entre el treball i la festa (Segles XIV-XVII)". *Actes de les XI Jornades d'Estudis Històrics Locals: Espai i temps d'oci a la Història*. Institut d'Estudis Balearics - Palma de Mallorca, 1993, pp. 279-292.

73 Es tracta d'un expedient citat a la n. 31. En el present apartat, les referències es donaran dins text, indicant entre parantesi foli i capítol d'interès.

74 Són els ja citats a la n. 48. En aquest apartat, la referència es donarà indicant el capítol d'interès entre parantesi en el text.

mits pels dos prohoms majors del consell (Cap. 2). Aquest tret jeràrquic és tant més marcat, per quant, a l'hora de la preeminència, s'estauí que els primers llocs havien d'esser dels majors en edat encara que fossin prohoms i no sobreposats (Cap. 4). L'habilitació de càrrec s'havia de fer cada 3 anys per Santa Maria de setembre (Cap. 5) i sols podien esser insaculats els membres idonis que no haguessin exercit cap càrrec o que en fes dos des de la darrera vegada en el cas d'haver exercit de sobreposat o només un si s'havia estat sortidor (Cap. 3), disposant-se una bossa per cada càrrec: en la de sobreposats hi havien d'entrar no més 6 noms, en la de prohoms no més 30 i en la de sortidor tampoc més de 6, per evitar que sortissin elegides «*persones insuficients*» (Cap. 9). Tal detallisme no deixa d'esser curiós en un col·lectiu que, a partir de les dades a l'abast, previsiblement devia comptar amb poc més d'una vintena de membres i que sols es fa comprensible des d'una perspectiva de futur. L'extracció s'havia d'efectuar el diumenge següent al Nom de Maria i en presència del batle reial (Cap. 10). La possible negació a acceptar un càrrec s'intentava evitar amb la fixació d'un ban de 5 L., des les que un terç ingressarien al Patrimoni Reial i els dos terços restants a la caixa del Col·legi. L'únic eximent era caure en la incompatibilitat de càrrec: si l'elect era «*balle, sindich, jurat y mostassaf*» havia de renunciar a formar part del regiment (Cap. 13). Eren funcions dels sobreposats i dels prohoms «*judicar y provehir*» en les coses pertinents els dies assenyalats que eren els dimecres i els divendres (Cap. 25); convocar consell i era necessària l'assistència d'almanco dos terços de la comunitat, podent-se aprovar les determinacions per dos terços dels presents (Cap. 12) i constituïen també l'orgue d'apel·lació, especialment els sobreposats (Cap. 29). Corresponia al sobreposat major acollir en el seu domicili la Casa de l'Ofici i custodiar-hi «*los llibres, actas y altres scripturas tocants a.n.el. matex collegi y confraria*», havent d'entregar una clau al sobreposat menor (Cap. 31).

A l'entorn de qui podia formar part del regiment es fa indispensable fer-ne un comentari sobre la qüestió de les incompatibilitats: totes i cada una de les funcions públiques que es contempen suposaven que el individu que l'ostentàs necessàriament havia de pertànyer a la «*ma major*» i això implicava la possessió de béns amb un valor cadastral superior a les 1.000 L. Es té, per tant, que els paraires, o almenys els qui pertanyien a la cúpula de l'Ofici, havien de formar part del 53,70 % de pobladors d'Inca que, segons dades de l'Estims de 1576, integraven la ma major de la vila⁷⁵. Conseqüentment, quan es parla de «*persones idonees*» i del que s'anomenen «*persones insuficients*» per esser insaculats per alguns dels càrrecs del regiment, el que s'està establint no és un perfil de qualificació professional, sinó preferentment el d'un potencial econòmic.

Aquest plantejament obliga a reflexionar sobre els orígens i les causes del moviment segregacionista. Rest a clar que, pel moment, sols es pot parlar a tall d'hipòtesi tota vegada que no existeixen estudis sobre el paper que jugaven els menestrals forans en els esdeveniments polítics i socials de les diverses viles. No es tracta sols de la quantitat absoluta d'artesans, sinó del seu pes en el conjunt de les oligarquies vilatanes i de les lluites pel control del poder. D'altra banda, tampoc està estudiada la relació de diversos artesans amb cavallers propietaris de grans territoris forans. Les notícies a l'abast, tot i esser encara fragmentàries, presenten un panorama que té més a veure amb una planificació que amb la casualitat.

Així, per exemple, cal no perdre de vista l'actuació dels menestrals durant l'Aixecament Forà respecte dels paraires. Tampoc es poden obviar les relacions dels artesans amb les banderies dels S. XV, XVI i XVII, especialment significatives a la Part Forana. Tot demostra com part dels artesans forans aviat s'integraren a les oligarquies enfrontades pel control de

⁷⁵ Pere de MONTANER/Antònia MOREY "Notas para el estudio de la mano mayor mallorquina durante los Siglos XVI y XVII". *Estudis Baleàrics*, núm. 34, 1989, pp. 71-90.

les viles i que, a la vegada, havien de mantenir relacions molt estretes amb grans propietaris que els abastien de llana. Fins quin punt influïren tots aquest aspectes en el procés de segregació sols es comença a intuir. Emperò, és altament revelador que les viles amb Col·legi segregat de manera primerenca a finals del S. XVI siguin, almenys en part, aquelles amb una incidència rellevant de propietaris de la «*ma major*» que, a la vegada, disposaven de mercats de prestigi i amb una relativa baixa incidència de la propietat senyorial en aquells moments (Mapa 3).

Menys particularitats presenten els temes d'aprenentatge i promoció. Es preveu un període inicial de quatre anys a complir íntegrament sots pena de 10 L. a repartir, com els restants bans, a terços: Patrimoni Reial, caixa de la comunitat i acusador (Cap. 20). Obligatòriament s'havia de fer carta d'aprenentatge en poder de notari, abonat pel tràmit 10 s. l'aprenent i 2 s. el mestre (Cap. 21). A l'hora d'encartar, es donen mesures discriminatòries, vedant-se l'admissió de lliberts, fills de lliberts o els afectats per «*altres tacas*».

Mestres i fadrins (no surt el terme mosso o aprenent) formaven part de la confraria: els mestres pagaven una caritat de 4 s. 4 d. (Cap. 14) i els fadrins, mitja confraria o sigui 2 s. 2 d. però a final d'any (Cap. 18). També es comptava amb què els fadrins contribuïssin en el pagament dels talls interns amb «*la mitat de lo que sera dividit per botiga*» (Cap. 18).

Com a mesura de protecció dels drets del Col·legi, es va estipular que cap «*llanero*» o traficant en llanes «*de la present vila d'Inca haia de tenir en se case parayre emtres y no resmenys; que pagui confraria 8 s. 8 d.*» i que «*sense esser mestre o tenir mestre en se case ningú pusca obrar llana sino per sa propia casa y familia*» (Cap. 19). Una disposició que, ben lluny de suposar la implantació d'una norma restrictiva a la vegada que de protecció, no fa sinó recollir el que el rei Sanxo ja havia ordenat al respecte a 1315⁷⁶.

En quan als «*Capítols dels Teixidors de Manacor*», el que primer cal ressaltar, malgrat ja s'hagi indicat en un altre paràgraf, és que es tracta d'un Col·legi de teixidors de llana i de lli ensem, sense donar-se la separació entre ambdues activitats característica de Ciutat i d'altres contrades. Aquest és un fet que determina que els Capítols resultants de la segregació tinguin algunes característiques diferencials en relació als d'altres contrades.

El tema de l'aprenentatge és un dels que més capítols va merèixer. En primer lloc, es va fixar que havia de tenir una durada de 4 anys, dels que no se'n podia fer gràcia alguna, estipulant-se un ban de 3 L. en cas d'infracció. Tot mestre o mestressa podia acollir lliurement l'aprenent o aprenenta que volgués, però havia de donar part del fet als sobreposats que, més protocol·làriament que altra cosa, havien de donar el vist-i-plau (Cap. 9). En cap cas es podia prendre mosso o mossa si procedia d'un altre obrador en el que no hagués acabat el període d'aprenentatge, suposant un ban de 3 L. el quebrantar aquesta norma (Cap. 2). Obligatòriament, s'havia de firmar una carta d'afermament amb un cost total de 14 s. dels quals 10 s. eren per a la caixa de la confraria i 4 s. constituïen el salari del notari que registràs la carta (Cap. 11).

Finalitzat el període d'aprenentatge no s'especificà que s'hagués de fer el fadrinatge, per la qual cosa es procedia a passar l'examen de mestratge, previ pagament de 5 L. si s'era fill o filla de mestre o mestressa o de 2 L. 10 s. en els altres casos (Cap. 12). La superació d'aquesta prova era la condició general per «*plantar teler*» que és tant com tenir botiga oberta (Cap. 13).

Automàticament, s'entenia que s'entrava a formar part de la confraria de l'ofici i, consegüentment, s'havia d'abonar la «*caritat*» o «*almoïna*», que es fixà en la quantitat corrent de 8 s. 8 d. anuals en quotes de 8 d. cada dissabte, havent-se d'entregar penyores en cas d'im-

pagament (Cap. 33). S'entenia que els ordidors i ordidores també eren membres de la confraria, però la seva quota era només de la mitat: 4 s. 4 d. anuals a raó d'1 d. cada dissabte (Cap. 23).

Com era costum en tot Col·legi, era del col·lectiu de mestres d'on sortien el membres que formaven el «*regiment*», integrat per 2 «*sobreposats*», un nombre indeterminat de «*prohoms*», un «*clavari*» i un «*oïdor de comptes*». La seva elecció s'havia de fer en la festa de la Patrona, que era la Mare de Déu de l'Esperança i no assistir a l'acte d'elecció sense motiu justificat implicava una pena de 5 s. (Cap. 4). La insaculació per a l'elecció d'aquests càrrecs es feia un pic cada dos anys, podent-se habilitar només aquells mestres que es considerassin idoni (Caps. 2 i 3), amb el condicionant de què cap elect podia negar-se a assumir el càrrec pel que hagués sortit, baix pena d'un equivalent al salari que hauria d'haver cobrat en l'any d'exercici (Cap. 24). Les obligacions de cada un dels membres d'aquest regiment eren les habituals, presentant-se algunes particularitats només pel que fa als sobreposats: Com els de qualsevol altre ofici, havien de vigilar el compliment de les normes tècniques pròpies de l'ofici, així com dur a terme la cerca sobre cases (s'ha d'entendre obradors), peses, calestons i pintes, un cop al començament del deu manament i després cada quatre mesos (Caps. 5 i 6). Emperò, donada la doble especialització del Col·legi i per tal d'evitar suspicàcies i malentesos innecessaris, es va preveure que el càrrec de sobreposats major fos alternativament un any un teixidor de llana i un altre any un teixidor de lli (Cap. 2) i, tot reforçant aquest esperit, a l'hora de fer la cerca, si el sobreposats de torn era el de llana havia d'anar acompanyat de dos prohoms dels teixidors de lli i viceversa (Cap. 5 i 6).

Evidentment, una de les principals preocupacions era el de la vigilància de la qualitat, havent-se de sospitar que el frau més comú era el de no complir amb el nombre de fils necessari segons el tipus de teixits, tota vegada que és l'únic que apareix clarament tipificat i que es castigava amb 3 L. de ban (Cap. 18). Amb tot, no devia esser aquest totsol i en prevenció dels que es poguessin cometre es va ordenar que qualsevol d'ells fos responsabilitat del teixidor i que la seva esmena anàs a compte d'aquest (Cap. 32). En general, només es preveuen penes de caràcter pecuniari, el cobrament de les quals s'havia de repartir per terços: un pels sobreposats com a part del seu salari, un a la caixa de la comunitat i un altre al Patrimoni Reial (Cap. 24 i 41). Els bens de la comunitat s'havien de guardar en una arca amb tres claus que eren custodiades separatament pel sobreposat major, el prohoms major i el clavari (Cap. 35).

El tipus d'obratge que es considerava legítim i propi del Col·legi era el mateix que es realitzava a Ciutat, sense cap diferència, a no esser les derivades de les dues especialitats i altres factors diferenciadors de caire intern (Cap. 16 i 26). Com a garantia de la bona qualitat i bona «*mestrans*», els teixits fets en els obradors locals havien de dur la «*bolla*» amb els símbols propis del Col·legi de Manacor (Cap. 31) i per obtenir aquest senyal, els teixits havien de passar inspecció a la Casa de l'Ofici (Cap. 32).

En altre paràgraf ja s'ha fet al·lusió a la important presència de dones: aquestes també podien obtenir el grau de mestresses tot superant el període d'aprenentatge corresponent i l'examen, i gaudien dels mateixos drets i deures que els mestres. A més d'això, també es contemplava el cas d'aquelles dones que es trobassin amb el marit que, essent mestre, es trobàs fora del Regne o hagués mort. En el primer cas, es podien fer càrrec de l'obrador tot el temps que duràs l'absència. En el segon, només per temps d'un any i sempre que hi hagués un «*fill mascle*» disposat a seguir l'ofici del pare i que s'examinàs en el termini d'un any. També es disposava que es fes el mateix en el cas de «*donselles filles de mestres y mestresses en lo que a ellas sera permes fer*» (Cap. 15). Cal fer algun comentari a aquestes darreres disposicions. En primer lloc, s'ha de dir que el fet de permetre que la muller en

cas de mort o absència del marit es fes càrrec de l'obrador no és una pràctica aïllada i que, concretament, en el sí dels Oficis tèxtils era bastant habitual⁷⁷. El que no deixa de cridar l'atenció és el fet de què el tractament de la presència de dones en el seu sí es presenti tan igualitari, quan ja en altres oficis s'havia iniciat el procés d'expulsió d'aquestes mitjançant la negació de drets de mestresses que les equiparassin amb els homes en tant que mestres de l'ofici en qüestió⁷⁸.

Només falta fer esment d'una sèrie de disposicions encaminades a una finalitat ben concreta: la de garantir i potenciar el desenvolupament del novell Col·legi. Un dels medis per aconseguir-ho era el d'estimular l'augment del nombre de confreres. En aquest sentit, per una banda, es va estatuir que qualsevol mosso encartat a qualsevol lloc podia acudir a examinar-se a Manacor, sempre que aquesta fos la seva vila d'origen (Cap. 26). D'altra part, també es va determinar que qualsevol mestre de qualsevol altre lloc de Mallorca pogués «plantar botiga» només abonant 2 L. a la confraria del Col·legi de Manacor (Cap. 38). Recordi's que el dret d'examen estava fixat en 2 L. 10 s. . I, per últim, i també en el sentit quan no de manteniment del nombre de confreres, s'ha de remarcar la disposició mitjançant la qual, en cas de deixar l'ofici i no seguir cotitzant l caritat, només es podia tornar exercir si s'abonava la quantia de la totalitat de les quotes que s'haguessin deixat de pagar durant tot el temps que s'hagués vacat (Cap. 39).

Conclusió.

Paraires i teixidors, si bé no han estat artesans que hagin aportat cap innovació, com és el cas dels gerrers⁷⁹, ni hagin contribuït al renom d'industriosa d'Inca com és evident que ho han fet els sabaters, cal reconèixer-los el mèrit d'haver estat un dels primers col·lectius manufacturiers en rompre la dependència de Ciutat i erigir-se en Col·legi totalment separat.

Tot sembla indicar que els impulsors d'aquestes segregacions, en el sí de la manufactura tèxtil, varen ésser els paraires: un col·lectiu prou nombrós a la Part Forana cap a l'any 1584, a les portes d'iniciar-se el procés (Taules 4). En elles, els paraires es varen veure ràpidament secundats pels teixidors de llana, que en una primera estimació, apareixen numèricament com a menys representatius (Taula 2). Ara bé, un cop comparat el seu nombre més real amb el dels de Ciutat (Taula 4), es pot comprendre la seva reacció: sols recolzant-se en els paraires forans, que pràcticament doblaven els de Ciutat, tenien una possibilitat viable de segregarse. Cal també afegir que l'Ofici de Teixidors sempre va ésser menys populós que els

77 Margalida BERNAT i ROCA "Dones i treball. Algunes notes sobre la manufactura tèxtil a Mallorca (S. XIV-XVII)". *Lluc*, núm. 767, 1992, pp. 3(47)-7(51).

78 *El trabajo de la mujeres a través de la Historia*, Centro Feminista de Estudios y Documentación - Madrid, 1985, pp. 56-57. El S. XVI, arreu d'Europa, marcà l'inici de la separació de les dones del món dels oficis institucionalitzats, en un precés que culminarà en la seva gairebé total expulsió en el S. XVII.

Evelyne SULLEROT *Historia y sociología del trabajo femenino*. Ediciones Península - Barcelona, 1988, p. 68. La separació es durà a terme fins a tals extrems que s'arribarà a afirmar que el treball de les dones en el sí dels Col·legis és «deshonest i infamant».

Val a dir que, en el cas de Mallorca, quan es produí aquesta situació, ja a les darreries del S. XVII, els jurats no es mostraren conformes i declararen, pel cas concret de les teixidores de lli i tot referint-se a la seva capacitat que «no depende del sexo sino de la pericia y esto puede tenerla ansi mujer como hombre». Veure: BERNAT i ROCA "Dones i treball ...", p. 4(49).

79 Margalida BERNAT i ROCA/Guillem ROSSELLÓ-BORDOY/Jaume SERRA i BARCELÓ "La ceràmica a pinzell d'Inca. Els materials del Convent de Santa Catalina de Sena. (Ciutat de Mallorca - S. XVII)". *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca - Ajuntament d'Inca*, 28/29 d'abril de 1995 - Inca, 1996, pp. 181-196.

Margalida BERNAT i ROCA/Jaume SERRA i BARCELÓ "Els gerrers d'Inca al S. XVII. La renovació d'una artesanía". *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca - Ajuntament d'Inca*, 28/29 d'abril de 1995 - Inca, 1996, pp. 209-236.

Ma. Magdalena RIERA FRAU/Margalida BERNAT i ROCA/Guillem ROSSELLÓ-BORDOY/Jaume SERRA i BARCELÓ *Triptic de l'Exposició «La ceràmica de pinzell d'Inca (S. XVI - XVII)»*. Casa de Cultura d'Inca - Ajuntament d'Inca/Museu de Mallorca, Abril-Maig, 1995.

paraires⁸⁰ i, juntament amb el fet d'haver estat llarg temps considerat com un únic ofici amb aquells⁸¹, gairebé sempre es trobà en una posició d'obligada dependència. Aquesta regla confirmada pel cas de Ciutat, sembla repetir-se amb idèntics paràmetres a la Part Forana. Aquest detall és tant més rellevant, per quant ve a confirmar, una vegada més, el procés de ruralització de determinades manufactures. En el cas de la tèxtil, com a conseqüència de què, al desplaçar-se fora de la ciutat, s'aconseguia un abaratiment de la producció i defugir uns controls de qualitat no sempre ben aplicats ni tampoc ben compresos. Aquest element és tan més important en el cas dels paraires perquè, con ja s'ha dit en altre lloc, són els qui encapçalen i tanquen tot el procés de manufactura, a la vegada que són els qui estableixen el nexa amb el món comercial, tant per alt (adquisició de matèries primeres) com per baix (comercialització tan interior com exterior de producte acabat) gràcies als seus contactes amb els drapers o altres mercaders i això quan no eren els mateixos els «*senyors del drap*»⁸².

El protagonisme dels paraires tanmateix no pot sorprendre. Ara per ara, es desconeix quin va ésser el seu pes específic en el govern de les Universitats foranes. Emperò la seva forta presència en el govern municipal de Ciutat és un bon indicador de quin és el paper que pogueren representar i el fet de què els paraires d'Inca preveïessin en els seus Capítols els casos d'incompatibilitat de membres del regiment amb càrrecs municipals com un fet natural no deixa d'ésser prou suggerent. A més a més, el seu nombre en el sí de les successives juraries de la Ciutat i Regne de Mallorca ja s'ha comentat en altra lloc i s'hauria de veure si es donà paral·lelament a la Part Forana. El cert és que, en el cas de Ciutat, gaudiren d'una important posició de força a l'hora d'elaborar i aprovar determinat tipus d'ordinacions i altres disposicions que fossin favorables als interessos del Col·legi, al marge de si eren o no beneficioses per a la totalitat del col·lectiu de menestrals implicats en la manufactura tèxtil.

El pes que podien arribar a tenir aquest interessos és, a hores d'ara, inabastable, tota vegada que per definir-lo correctament és necessari conèixer la xarxa de relacions i dependències entre els membres d'un mateix equip de govern i entre equips successius, així com establir les vinculacions que qualsevol d'ells pogués tenir amb l'explotació directa o indirecta d'obradors i la comercialització de draps i això val per a qualsevol altra manufactura. Per extensió, s'hauria de poder esbrinar com es donaven aquestes xarxes a la Part Forana i quin eren els punt de contacte amb les de Ciutat, amb tot el joc que això implica de dependències i categories. Emperò, aquí no és el lloc de fer-ho.

80 BERNAT i ROCA *Els "III mesters..."*, pp. 120.

81 BERNAT i ROCA *Els "III mesters..."*, pp. 53 i 83.

82 BERNAT i ROCA, *Els "III mesters..."*, pp. 190-196. Sobre l'existència i d'aquesta figura en relació a altres manufactures, veure: BERNAT i ROCA, "L'Ofici de Ferrers ...", pp. 191-192, especialment n. 105, 106 i 107.

Taula 1: Aproximació a les dates relatives d'aparició de Col·legis i Confraries a la Part Forana.			
LOCALITAT	OFICI	COL·LEGI	CONFRARIA
Part Forana	Moliners d'aigua		1633
Alcúdia	Paraires	1589	1650
Algàida	Paraires		1689
Artà	Paraires		1589
	Teixidors de lli	1671	
Felantix	Moliners de vent	1684	
	Paraires	1684	1684
	Sastres		1681
INCA	Boters	1596	
	Capellers		1669
	Ferrers	1596	
	Fusters	1596	
	Gerrers	1653	1580
	Paraires	1580	1590
	Picapedrers	1596	1580
	Sabaters	1697	1458
	Sastres	1596	
Teixidors de llana	1596		
Llucmajor	Ferrers	1684	
	Moliners de vent	1684	
	Paraires	1684	1664
	Picapedrers	1604	1604
	Sastres	1604	1604
	Teixidors de llana	1636	1603
	Teixidors de lli		1603
Manacor	Teixidors	1596	
	Sastres i Calceters	1596	
Pollença	Paraires	1596	
Porreres	Barbers		1689
	Picapedrers	1604	1604
	Sastres		1604
	Teixidors de lli		1636
Sineu	Paraires	1596	1549
Sóller	Ferrers		1527
	Fusters	1684	1684
	Moliners d'aigua	1650	
	Moliners de vent	1684	
	Sastres		1527
	Paraires	1596	

Font: Elaboració personal.

Taula 2: Nombre de Teixidors de Llana a la Part Forana. Any 1577.	
LOCALITAT:	NÚM:
Alaró	5
Alcúdia	2
Algàida	2
Artà	8
INCA	11
Llucmajor	8
Montuïri	2
Muro	2
Petra	3
Pollença	11
Porreres	6
Santa Margalida	2
Sa Pobla	2
Sineu	2
Total:	73

Font: Elaboració personal.

Taula 3: Nombre de Paraires a la Part Forana. Any 1584.	
LOCALITAT	NÚM:
Alaró	38
Alcúdia	28
Artà	68
Binissalem	7
Campanet/Búger	19
INCA	*
Manacor	62
Muro	27
Pollença	80
Sancelles	6
Sa Pobla	16
Selva	23
Sóller	52
Valldemossa	6
Total:	432

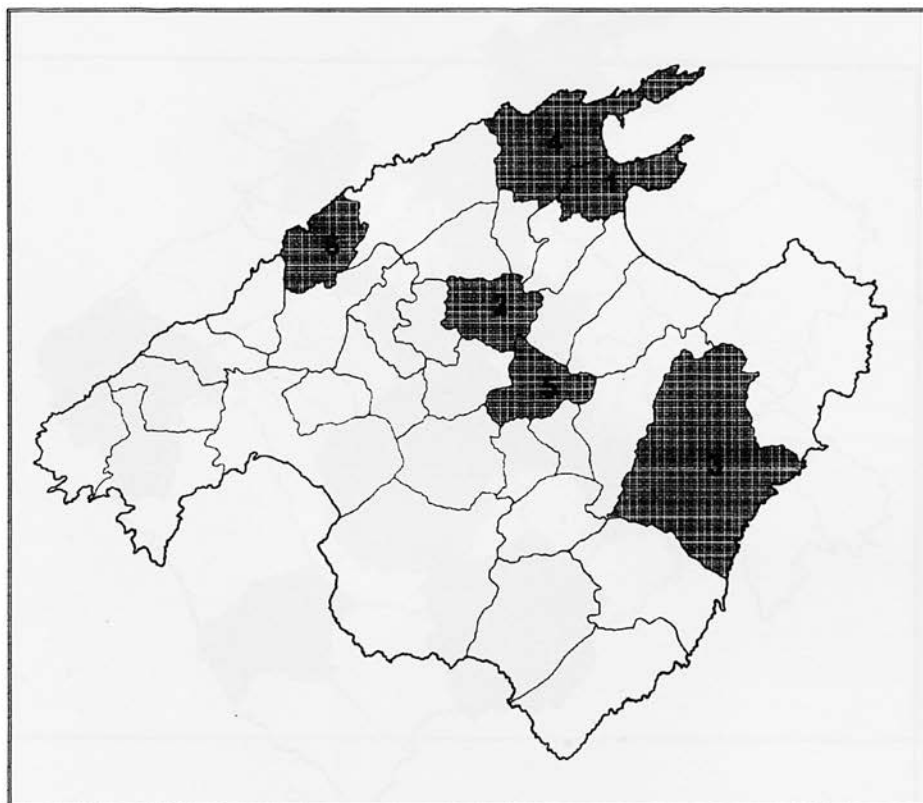
Font: Elaboració personal.

* La dada d'Inca no figura a l'expedient, perquè en aquest any ja es comptava amb confraria pròpia.

Taula 4: Nombre aproximat de Paraires i Teixidors de Llana de la Part Forana a l'entorn de les segregacions del S. XVI.					
	Paraires		Teixidors de Llana		
	1576	1577	1576	1577	1584
Part Forana		432		73	104
Ciutat	217		67		136

Font: Elaboració pròpia.

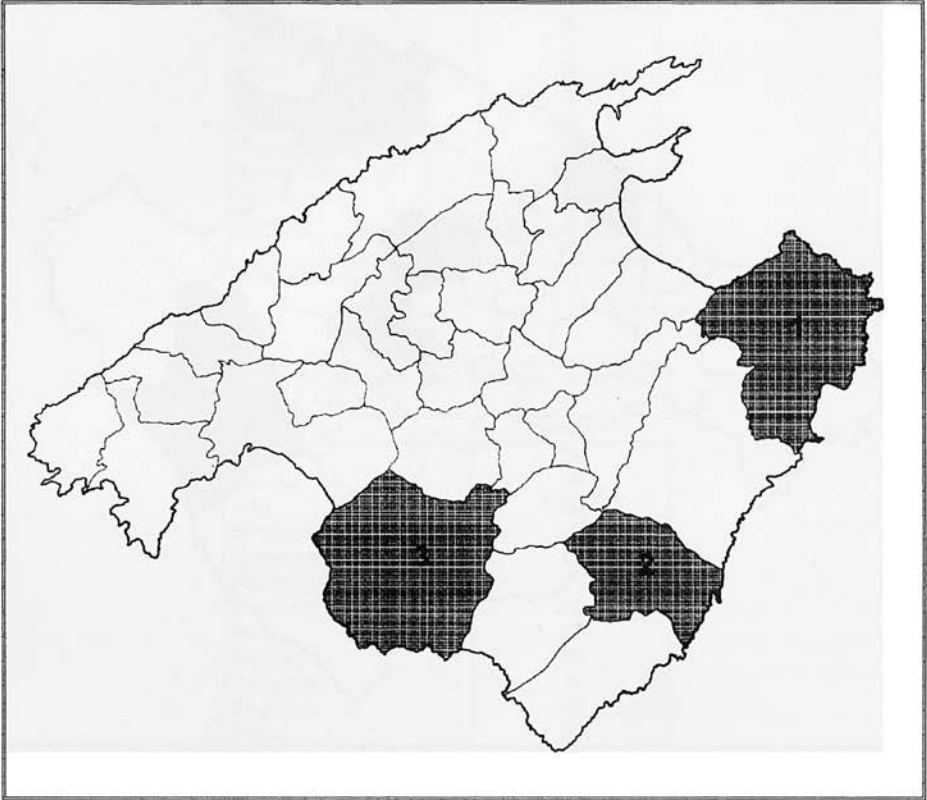
Mapa 1: Parròquies de la Part Forana amb Oficis tèxtils amb Col·legi segregat al S. XVI.



Clau:

		Paraires	Teixidors
1	Alcúdia	1589	
2	Inca	1580	1596
3	Manacor		1596
4	Pollença	1596	
5	Sineu	1596	
6	Sóller	1596	

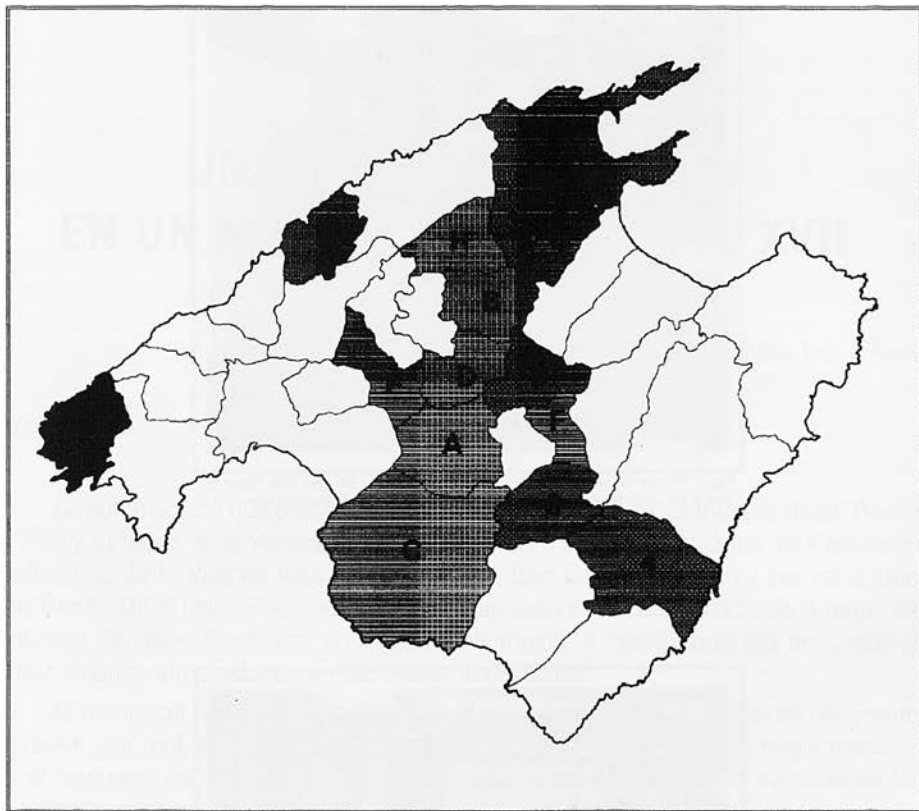
Mapa 2: Parròquies de la Part Forana amb Ofici amb Col·legi segregat al S. XVII.



Clau:

	Paraires	Teixidors
1 Artà		1671
2 Felanitx	1684	
3 Lluçmajor	1684	1636

Mapa 3: La «*ma major*» a les parròquies de la Part Forana al S. XVI: % sobre les valoracions cadastrals superiors a les 1.000 L.



Clau:

75 - 100	1	Alcúdia
	2	Andratx
	3	Campanet
	4	Felantix
	5	Sineu
	6	Sóller
	7	Pollença
	8	Porreres
50 - 74,99	A	Algàida
	B	Inca
	C	Llucmajor
	D	Sancelles
	E	Santa Maria del Camí
	F	Sant Joan
	G	Sa Pobla
	H	Selva

FONT: MONTANER/MOREY, p. 79.

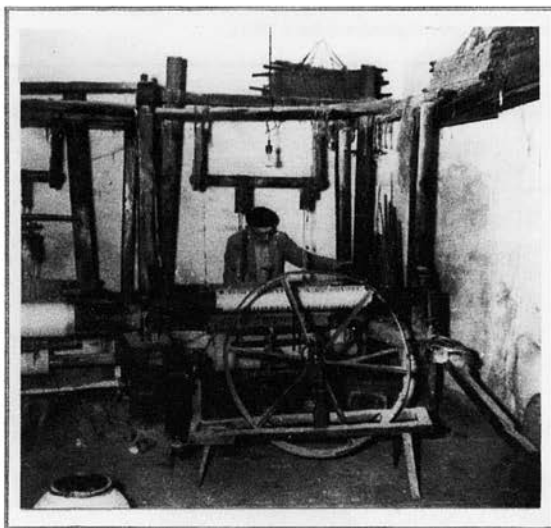


Fig. 1: Mestre Antoni Veny a Niu, d'Artà, en el darrer obrador amb telers de teixir a mà de Mallorca. Circa l'any 1960. (Cortesia del sr. Salvador Conesa).

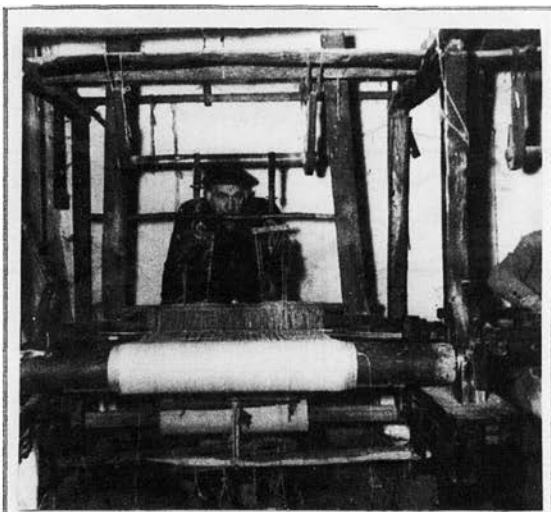


Fig. 2: Mestre Sebastià Veny a Niu, d'Artà en un altre teler del mateix obrador. Actualment, aquest aparell en concret es conserva a la Secció Etnològica del Museu de Mallorca a Muro. (Cortesia del sr. Salvador Conesa).